

УДК 159.9.001

Іванченко О. С.,

старший викладач

кафедри практичної психології,

Українська інженерно-педагогічна академія

E-mail: linaperelygina@nuczu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ПРОВИНИ-РИСИ ПРАЦІВНИКАМИ ДСНС УКРАЇНИ

У статті розглянуто сучасний стан дослідження проблеми переживання провини. Показано особливості переживання рятувальниками провини-риси, її формально-динамічні показники та якісні характеристики. Доведено, що провини-риси є тривалим, хворобливим, генералізованим, найчастіше ірраціональним переживанням морального характеру, що негативно впливає на самовідношення, взаємини, самореалізацію рятувальників, та сприяє формуванню у них невротичного прагнення всіх рятувати.

Ключові слова: рятувальники, професійна діяльність, переживання провини, провини-риси.

The article deals with the current state of the study concerning the problem of the guilt experiencing. The peculiarities of the safeguards' guilt-trait experiencing, its formal-dynamic indicators and qualitative characteristics are represented. It is proved that guilt-trait is a long, painful, generalized, and often irrational experience of a moral character that negatively affects self-respect, relationships and self-realization of rescuers, and promotes the formation of their neurotic desire to save everybody.

Key words: rescuers, professional activity, experience of guilt, guilt-trait.

Постановка проблеми. Почуття провини належить до числа тих психологічних феноменів, які мають багаторічну історію їх вивчення, але науковий інтерес до яких зберігається. Це пов'язано, перш за все, з тим, що провини є частиною буття людини. Формування в особистості здатності відчувати провини обумовлено її включеністю до соціальної й професійної взаємодії.

Актуальність дослідження провини з позицій психології діяльності в особливих умовах стає очевидною, оскільки на сьогоднішній день дані феномени у вітчизняній психології в цілому, і у вітчизня-

ній екстремальній і кризовій психології зокрема, досліджені недостатньо. Звернення психологів до феноменів провини відбуваються, як правило, у рамках загальної теорії емоцій і почуттів (Г. Бреслав, Ф. Ю. Василюк, К. Изард, С. Л. Рубінштейн), у теорії морального розвитку й виховання (Б. І. Додонов, В. К. Демиденко, Т. М. Титаренко), або в контексті консультативної психології (Н. Ю. Максимова, К. Л. Мільотіна, А. Маслоу, К. Хорні, І. Ялом та ін.).

У більшості праць констатується наявність почуття провини і потреби в його вивченні, але при цьому не враховується професійна Я-концепція особистості, не приділяється належної уваги особливостям проявів провини та її переживання в умовах професійної діяльності. Саме тому важливим є пошук детермінант, причин виникнення почуття провини, що дасть змогу визначити типи, профілі переживання провини з метою створення програм психологічної корекції її деструктивних проявів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психології в найбільш загальному вигляді провини розглядається як емоційна реакція людини на будь-яку «неправильну» дію, передчуття шкоди, яку неминуче завдає собі людина, порушивши інтерналізовані стандарти своєї поведінки [1]. Центральною характеристикою почуття провини у цьому визначенні є шкода, яку завдає собі людина.

У психологічному словнику провини визначається як «негативно забарвлене почуття, об'єктом якого є деякий вчинок суб'єкта, який здається йому причиною негативних для інших людей наслідків. Якщо наслідки мають негативний вплив тільки на суб'єкта, то виникає відчуття прикrostі, досади, а не провини» [4].

І в одному, і в іншому визначенні видно, що почуття провини виникає тільки в контексті стосунків з іншими об'єктами, першочергово – людьми. Тому багато авторів, у тому числі і Дженей та Беррі Уайнхолд, розглядають провину як соціальну емоцію, яка виникає як відповідь на порушення соціальних норм і правил [5]. Практично, у всіх визначеннях та підходах вказується на те, що на розвиток почуття провини значно впливають суспільні чинники і, передусім, сімейне виховання та культурні традиції.

У психології сформувалося неоднозначне ставлення до цього феномена в плані його впливу на життя та здоров'я людини. Позиції науковців у цій сфері можна умовно розділити на дві групи: одні з них вважають почуття провини ознакою незрілості людини, інші – основою високої духовності.

Перша позиція зумовлена науковою тенденцією, яку зініціював З. Фрейд, де розглядається лише деструктивний аспект провини (G. A. Berrios, C. Covington, T. Fuchs, F. Johnston, H. Lewis,

L. E. O'Conner, A. Waska). Друга – ідеєю про позитивну роль феномена почуття провини в розвитку особистості (К. С. Barrett, R. F. Baumeister, M. L. Hoffman, J. Lindsay-Hartz, J. P. Tangney та ін.). Існує також позиція філософів-екзистенціалістів (С. К'єркегор, М. Хайдеггер, П. Тілліх) та їх послідовників, представників екзистенційно-гуманістичної психології (Дж. Б'юдженталь, Р. Кочунас, Р. Мей, І. Ялом, М. Lucas, D. V. Morano, J. S. Wooscher та ін.), які пов'язують феномен провини з поняттям ідеалу, а відповідно, з прагненням людини до вдосконалення.

Останнім часом з'явилися дослідження (І. А. Белік, О. В. Короткова та ін.), в яких значна увага приділяється змістовним характеристикам провини-риси, її зв'язку з цінностями, смислами, системою відношень людини; рівнем особистісного розвитку та ролі цього почуття в регуляції соціальних відносин. Практично відсутні праці, в яких би вивчались структурні аспекти провини як відносно стійкої риси особистості чи переживання цього почуття в процесі професійної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Аналіз літератури показує, що у науці поки відсутнє чітке уявлення про природу, генезис, функції провини, її структуру та місце у системі інших характеристик особистості. Дискусійними залишаються питання впливу екстремальних умов професійної діяльності на переживання почуття провини. Саме тому обрана тема є актуальною та має практичну значущість.

Мета статті – дослідити особливості характеру переживання провини-риси у рятувальників ДСНС України.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні взяли участь працівники ДСНС України. Відповідно до мети нашого дослідження, всі досліджувані були продіагностовані за допомогою «Опитувальника провини» (Guilt Inventory) І. М. Белік. Отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Показники виразності типів провини
у рятувальників (бали)**

Шкали	$M \pm \sigma$
Провина-стан	25,9 $\pm$ 4,8
Провина-риси	58,3 $\pm$ 9,1
Моральні норми	47,2 $\pm$ 4,6

Показники за шкалами у досліджуваних перебувають у межах норми. На підставі отриманих результатів усі рятувальники, які брали участь у дослідженні, були розділені нами на три групи: до першої групи увійшли

рятувальники з переважанням провини-стану (48 осіб), до другої – з переважанням провини-риси (56 осіб) і до третьої – з низькими показниками, як за шкалою «провини-стану», так і «провини-риси». Далі в нашому дослідженні брали участь тільки рятувальники другої групи.

Для дослідження характеру переживання провини-риси рятувальниками нами використовувалася група психодіагностичних методик. Основною метою даної діагностики було виділення досліджуваних з деструктивною формою провини-риси. Для дослідження міжособистісної провини в її малоадаптивних формах використовувався опитувальник IGQ. Результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Показники ірраціональної дезадаптивної
провини у рятувальників (бали)**

Шкали	М±σ
Провина того, який вижив	17,3±3,8
Провина відділення	7,4±1,6
Провина гіпервідповідальності	10,8±2,5
Провина ненависті до себе	8,8±2,9

У досліджуваних даної групи найбільш вираженими є показники провини того, який вижив (78,6 %) і провини гіпервідповідальності (77,1 %); найменш – провини відділення (49,3 %). Це свідчить про те, що рятувальники, досягаючи певного успіху в професійному, суспільному або особистісному житті, можуть відчувати провину, пов'язану з переконаністю в тому, що близькі люди при цьому відчують страждання, недоодержуючи якісь блага, оскільки кількість цих благ обмежена. Вони почувають себе відповідальними за щастя й благополуччя інших людей, не обов'язково близьких.

Для визначення особливостей переживання даного виду провини нами проводилося анкетування за допомогою авторської анкети. Отримані результати оброблялися за допомогою підрахунку відповідей, що найчастіше зустрічаються (кількісний аналіз) і контент-аналізу змісту відповідей (якісний аналіз).

Результати анкетування показали, що рятувальники даної групи найчастіше відчують провину перед матір'ю, своєю совістю й Богом, а найрідше – перед начальством. Слід зазначити, що в 4,5 % відповідей вказувалося на відсутність схильності відчувати провину в жодному випадку, а в 9,3 % вказувалося на почуття провини перед усіма.

Сумарні результати відповідей досліджуваних на запитання про те, які думки в них зазвичай супроводжують переживання провини, показали, що у рятувальників переважають думки: «немає мені прощення», «я поганий», які відносяться до неадаптивних і необ'єктивних. Крім того, досить часто зустрічалися думки: «як я міг так зробити», «що ж робити», «як далі жити» і «треба покаятися». Такі думки свідчать про наявність внутрішнього конфлікту, викликаного переживанням даного виду провини. Внутрішній конфлікт, на нашу думку, обумовлений гіпертрофованою відповідальністю та пов'язаний з усвідомленням власних обмежень, втрачених можливостей.

Відповіді досліджуваних на третє запитання: «Які ще емоції й почуття ви відчуваєте в той момент, коли переживаєте провину?» виявили, що провинна найтісніше пов'язана із соромом, гнівом на себе, сумом. У відповідях респонденти також повідомили, що провинна приводить до зниження настрою, внутрішнього дискомфорту, злості, страху повторити помилку. В уявленнях респондентів даної групи також такі емоції як провинна, сором, внутрішнє занепокоєння, сум, страх, злість існують у єдиному комплексі негативних емоцій і переживаються одночасно.

Відповіді на четверте запитання: «Як Ви поведетеся в тому випадку, коли переживаєте почуття провини?» указують на те, які дії рятувальники зазвичай вживають при переживанні провини. Досліджувані відповідали, що вони прагнуть розібратися, у чому були неправі, виправити помилку, прагнуть себе покарати, а також уникають контактів з тими людьми, перед якими відчувають провину.

У наступному питанні респондентів просили навести приклад 2–3 випадків, коли в них виникало почуття провини. Серед випадків, описаних рятувальниками, найтиповішими є: «сховдив, образив близьку людину», «коли кому-небудь заподіюю шкоду», «міг допомогти, але не зробив цього», «не виконав обіцянку», «через мене загинула людина», «не встигли вчасно приїхати», «не зміг урятувати...» і т. п., які вказують на досить велику кількість ситуацій, пов'язаних із професійною діяльністю й таких, що викликають почуття провини.

Шосте запитання стосувалося впливу почуття провини на інші сфери життєдіяльності, прямо не пов'язані із ситуацією, що викликала провину. Відповіді респондентів показали, що в переважній більшості випадків (68,5 %) провинна поширюється на інші сфери життя (сім'я, робота, дозвілля, спілкування з дітьми й друзями).

У сьомому запитанні досліджувані оцінювали приблизний проміжок часу, протягом якого вони зазвичай відчувають себе винуватими. Відповіді розподілилися в такий спосіб: 22,3 % – «завжди», 19,4 – «не менше тижня після події», 33,5 % – «доти, поки не спокутую», 24,8 % –

«кілька років». Пролонгованість, тривалість збереження актуального почуття провини радше за все вказує на невміння особистості конструктивно переробляти травматичний досвід, що може призводити й призводить до стагнації в розвитку особистості.

На восьме запитання про те, хто або що може допомогти позбутися переживання провини, досліджувані давали наступні найбільш типові відповіді: «ніхто», «я сам», «близька людина», «кохана людина», «друг», «психолог». На психолога, як можливого помічника вказали 15,8 % респондентів. З категорії «що» відзначалися: вибачення, прохання про прощення й одержання прощення від того, хто був скривджений або кому була заподіяна шкода, покаяння, порада близького друга, час. 22,5 % респондентів не змогли відповісти на поставлене запитання.

Практичні дії, здатні допомогти впоратися з виниклою провиною, згадувалися респондентами значно рідше, ніж вибачення, одержання прощення й розуміння.

У цілому, способи й засоби, здатні значно послабити почуття провини, які були зазначені рятувальниками даної групи, також досить індивідуальні. Згадувалися й наступні: робота, відпустка, відволікання від проблем, комп'ютерні ігри, алкоголь, секс, випадок, Бог.

Виявлено особливості асоціацій, що виникли у свідомості рятувальників у відповідь на слово «провина»: найчастіше провину асоціювали зі словами «сором» і «горе». Обидва ці слова виникли у відповідь на шукане по 21 разу. Нижче ми представили в порядку зменшення частоти згадування інші асоціації: покарання – 16 разів; горе, пригніченість – по 12 разів; страх, біль, сум, туга – по 8 разів; прощення, помилка, самотність – по 8 разів; дискомфорт, смуток, прикрість, гіркота, розчарування, каяття, переживання, провини – по 4 рази. Усі інші асоціації зустрічалися у відповідях респондентів по одному разу.

Дослідження асоціацій, пов'язаних зі словом «провина», показало, що найчастіше виникали асоціації, що позначають ті або інші емоційні переживання, а також асоціації, представлені образами, пов'язаними з важкими негативними емоціями, з негативними оцінками, з негативними емоційними образами, а також прагненням втечі від проблеми.

Відповіді респондентів на останнє запитання показали, що в їхніх уявленнях провини, в першу чергу, асоціюється із чорним кольором, на другому місці виявився червоний колір і на третьому – сірий. Також відзначені наступні колірні асоціації: фіолетовий, зелений, синій, коричневий, жовтий, помаранчевий.

Отримані результати анкетування дозволяють указати на те, що провини-риса є тривалим, хворобливим, генералізованим, найчастіше ірраціональним переживанням морального характеру, що негативно

впливає на самоставлення, взаємини, самореалізацію. Вона сприяє формуванню компенсаторної поведінки, що спонукається потребою у виправданні й виправленні помилок, а також може формувати «синдром самопожертви», тобто невротичне прагнення всіх рятувати.

Далі ми досліджували формально-динамічні показники провини-риси у рятувальників даної групи за допомогою методик, розроблених для цих цілей О. Л. Малєєвою та О. П. Санніковою [3]. Отримані результати відбито в таблиці 3.

Аналіз отриманих результатів свідчить про достатню стійкість почуття провини ($14,6 \pm 3,1$ балів) у досліджуваних, а також про наявність схильності до самозвинувачень ($13,9 \pm 3,6$ балів), прагнення брати на себе відповідальність за те, що відбувається. Це пов'язане з фіксацією уваги й афекту на якихось значущих подіях, об'єктах, психотравмуючих обставинах, на невдачах і образах, темах, які хвилюють. Показник за шкалою «чутливість» указує на наявність досить серйозних причин (зовнішніх і внутрішніх), здатних викликати почуття провини в даній категорії рятувальників. Вона викликає стійкі глибокі пролонговані переживання, які зовні слабо виявляються або не виявляються зовсім. Численні дослідження вказують на те, що високий рівень емоційного самоконтролю значуще корелює з депресивною симптоматикою [2]. Водночас ті чоловіки, які відхиляються від норм маскулінної ідеології, часто зазнають ostracizmu й відчують почуття сорому або «травматичну напругу». Хоча більшість чоловіків гендернорольові очікування так чи інакше порушують, їм доводиться розплачуватися за це почуттям своєї невідповідності. Асоціація маскулінності з героїзмом, ризиком і готовністю до смерті – частина загального канону маскулінності.

Таблиця 3

**Показники формально-динамічних характеристик
провини-риси рятувальників (бали)**

Шкали	М±σ
Чутливість	7,4±2,2
Рухливість	9,1±2,4
Стійкість	14,6±3,1
Інтенсивність	8,5±2,7
Ініціативність	13,9±3,6
Виразність	5,8±1,3
Ступінь виразності почуття провини	10,2±2,7

Сила й способи прояву емоційної реакції чоловіка залежать від соціальної ситуації. Психологи вважають, що чоловіки досить емоційні, але їхні емоції виникають як функція соціальних процесів, які вони переживають у цих контекстах [2]. Чоловікам властиво пригнічувати або приховувати частину своїх, не відповідних канонам маскулінності, почуттів і переживань, «включаючи» психологічні захисти.

Емоційні реакції чоловіків сильно залежать від *ідеології маскулінності*. Чоловіки, що дотримуються менш традиційної ідеології, переживають первинні емоції набагато інтенсивніше, ніж ті, хто вважає, що чоловік завжди повинен тримати себе в руках. Тверда маскуліна ідеологія спонукає боятися не тільки таких специфічно «немужніх» почуттів, як страх, тривога або ніжність, але й будь-яких афективних станів, які асоціюються із втратою самовладання. Придушення й приховування емоцій – елемент стратегії збереження контролю над своїми переживаннями й досвідом [6]. Нормативні заборони й небажання виглядати слабким, немужнім блокує вираження почуттів у чоловіків, які розглядають будь-які неконтрольовані емоції як ознаку залежного, підлеглого статусу. Недарма в нормативних визначеннях маскулінності часто акцентується емоційна невиразність, за винятком почуття гніву як ознаки, що необхідна воїнові або борцеві, агресивності й одночасно – засобу породження страху у ворога. Усі труднощі й протиріччя чоловічої психології наочно виявляються в проблемах здоров'я.

У цілому загальний показник провини-риси в даній групі рятувальників перебуває в середньому діапазоні значень.

Далі ми досліджували якісні характеристики провини-риси, результати представлено в таблиці 4.

Таблиця 4

Якісні показники провини-риси рятувальників (бали)

Шкали	М±σ
Емоційний компонент	12,3±3,1
Когнітивний компонент	26,8±5,5
Діючий компонент	9,1±2,7
Екзистенціальний компонент	19,6±4,2
Контрольно-регулятивний компонент	29,7±5,1

Аналіз якісних характеристик почуття провини даної категорії досліджуваних дозволяє констатувати, що найбільш вираженими є контрольно-регулятивний (29,7±5,1 балів), когнітивний (26,8±5,5 балів)

і екзистенціальний компоненти ($19,6 \pm 4,2$ балів), найменш – емоційний ($12,3 \pm 3,1$ балів) і діючий ($9,1 \pm 2,7$ балів). Це свідчить про те, що рятувальникам більш властиве обмірковування своїх учинків, поведінки й пошук причин, що викликали почуття провини, ніж емоційне переживання й реагування. Вони добре контролюють зовнішні прояви внутрішніх переживань. При цьому переживання мають стійкий і глибокий характер, впливають на всі процеси життєдіяльності. Оточенню часто складно зрозуміти, чим викликана та або інша поведінка, реакції, учинки, оскільки досліджувані не схильні зовні сигналізувати про те, що відбувається усередині них. Таке функціонування емоційної сфери створює додаткові навантаження на систему адаптації, викликаючи психосоматичні й нервово-психічні розлади, а також «запускаючи» різні захисні механізми психіки.

Висновки. Проведені дослідження показали, що рятувальники з перевагою провини-риси схильні радше до переживань провини, ніж сорому; мають внутрішню атрибутованість відповідальності; не завжди можуть дистанціюватися від ситуацій, що викликають необхідність поводитися не відповідно до зовнішніх і внутрішніх моральних норм; зазнають труднощів позитивного ставлення до власної особистості й вчинків у ситуаціях провини. Найбільш вираженими в них є показники провини того, який вижив і провини гіпервідповідальності; найменш – провини відділення.

Результати анкетування вказують на те, що провини-риси є тривалим, хворобливим, генералізованим, найчастіше ірраціональним переживанням морального характеру, що негативно впливають на самоставлення, взаємини, самореалізацію. Вона сприяє формуванню компенсаторної поведінки, що спонукається потребою у виправданні й виправленні помилок, а також може формувати «синдром самопожертви», тобто невротичне прагнення всіх рятувати.

Результати дослідження формально-динамічних характеристик свідчать про достатню стійкість почуття провини у рятувальників, а також про наявність схильності до самозвинувачень, прагнення брати на себе відповідальність за те, що відбувається, що викликає стійкі глибокі пролонговані переживання, які зовні слабо виявляються або не виявляються зовсім.

Аналіз якісних характеристик почуття провини даної категорії досліджуваних дозволяє констатувати, що найбільш вираженими є контрольно-регулятивний, когнітивний і екзистенціальний компоненти, найменш – емоційний і діючий. Таке функціонування емоційної сфери створює додаткові навантаження на систему адаптації, викликаючи психосоматичні й нервово-психічні розлади, і підтверджує необ-

хідність проведення з ними психокорекційних заходів, у розробленні яких ми і вбачаємо перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ананова І. В. Особливості використання захисних адаптивних механізмів у людей з високим рівнем почуття вини [Електронний ресурс] / І. В. Ананова. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/NEWS/OLD/2003FSP/psy.htm>.
2. Кон І. С. Мужчина в меняющемся мире / И. С. Кон. – М.: Время, 2009. – 496 с.
3. Малєєва О. Л. Психологічні особливості схильності особистості до переживання почуття провини: дис. ... к. психол. н.: 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / О. Л. Малєєва. – Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, 2007. – 206 с.
4. Психологический словарь / Под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М.: Педагогика–Пресс, 1999. – 440 с.
5. Уайнхолд Б. Противозависимость: бегство от близости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд; [Под ред. В. М. Бондаровской]. – Каменец-Подольский: Аксиома, 2009. – 328 с.
6. Timmers M. Ability versus vulnerability: Beliefs about men's and women's emotional behaviour / Monique Timmers, Agneta Fischer & Antony Manstead // Cognition and Emotion. – 2003. – Vol. 17. – P. 41–63.

References transliterated

1. Ananova I. V. Osoblyvosti vykorystannja zahysnyh adaptyvnyh mehanizmv u ljudej z vysokym rivnem pochuttja vyny [Elektronnyj resurs] / I. V. Ananova. – Rezhym dostupu: <http://www.socd.univ.kiev.ua/NEWS/OLD/2003FSP/psy.htm>.
2. Kon I. S. Muzhchina v menjajushhemsja mire / I. S. Kon. – M.: Vremja, 2009. – 496 s.
3. Maljejeva O. L. Psychologichni osoblyvosti shylnosti osobystosti do perezhyvannja pochuttja provyny: dys. ... k. psyhol. n.: 19.00.01 «Zagal'na psykologija, istorija psykologii» / O. L. Maljejeva. – Odesa: Pivdennoukrai'ns'kyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet im. K. D. Ushyns'kogo, 2007. – 206 s.
4. Psihologicheskij slovar / Pod red. V. P. Zinchenko, B. G. Meshherjakova. – M.: Pedagogika–Press, 1999. – 440 s.
5. Uajnhold B. Protivozavisimost': begstvo ot blizosti / B. Uajnhold, Dzh. Uajnhold; [Pod red. V. M. Bondarovskoj]. – Kamenec-Podol'skij: Aksioma, 2009. – 328 s.
6. Timmers M. Ability versus vulnerability: Beliefs about men's and women's emotional behaviour / Monique Timmers, Agneta Fischer & Antony Manstead // Cognition and Emotion. – 2003. – Vol. 17. – P. 41–63.

Abstract

Ivanchenko O. S.,
senior lecturer of
the Applied Psychology Department

PECULIARITIES OF THE GUILT-TRAIT EXPERIENCING BY THE EMPLOYEES OF THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE

Studies have shown that rescuers with a prevalence of guilt-traits are more likely to experience guilty than shame; have an internal attribute of responsibility; not always can distance themselves from situations that cause the need to behave not in accordance with external and internal moral norms; experience the difficulties of a positive attitude towards their own personality and deeds in situations of guilt. The most pronounced in them are the indicators of the guilt of the one who survived and the faults of hyperresponsibility; the least is the fault of the unit.

The survey results indicate that the guilt-trait is a long, painful, generalized, and often irrational experience of a moral nature that negatively affects self-respect, relationships and self-realization. It contributes to the formation of compensatory behavior, driven by the need for justification and correction of errors. It can also form a «self-sacrifice syndrome», that is the neurotic desire to save everybody.

The results of the study of formal-dynamic characteristics indicate a sufficient stability of a guilt feelings in the rescuers, as well as the presence of predisposition to self-accusations, the desire to take responsibility for what happens, causing persistent deep prolonged experiences, which are poorly manifested or not manifest at all.

Analysis of the qualitative characteristics of the guilt feelings in this category of investigated allows to state that the most pronounced ones are regulatory, cognitive and existential components, the least – emotional and actional. Such functioning of the emotional sphere creates additional burdens on the system of adaptation, excluding psychosomatic and neuro-psychic disorders, and confirms the necessity to carry out their psycho-correction.

Отримано – 4 серпня 2017

Рецензовано – 11 серпня 2017

Прийнято – 18 серпня 2017

Received – August 4, 2017

Revision – August 11, 2017

Accepted – August 18, 2017